

Література

1. Арефьев А. О. Управление компетенцией и ротация человеческих ресурсов проектно-ориентированного предприятия [Электронный ресурс] / А. О. Арефьев, А. Д. Баженов: Режим доступа: http://www.iteam.ru/publications/project/section_39/article_2499/
2. Вартанова О. В. Компетенція персоналу: теоретичне визначення та складові / О. В. Вартанова, Є. П. Скляр // Актуальні питання теорії і практики менеджменту: матеріали першої всеукр. наук.-практ. конф. студентів і молодих учених, 17-19 березня 2010 р. – Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2010. – С. 274–276.
3. Информационные технологии в бизнесе. Энциклопедия / под ред. Милана Желены. – Санкт-Петербург, Москва, Харьков, Минск: ПИТЕР, 2002. – 1120 с.
4. Кабушкин Н. И. Менеджмент туризма / Н. И. Кабушкин. – Минск : ТОВ Новое знание, 2001.
5. Клецова К. В. Формування компетенцій персоналу як основа забезпечення його конкурентоспроможності на ринку праці / К. В. Клецова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2010. – №1 (143). Ч. I. – С. 144–151.
6. Одинцов А. О. Менеджмент организации. Вступление в специальность. – М.: Экзамен, 2004. – С. 96.
7. Психология личности / под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, А. А. Пузиря. – М. : Просвещение, 1992. – С. 152.
8. Скляр Є. П. Сутність та складові компетенції персоналу [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Emp/2011_23_1/26Sklar.htm
9. Стратегічне управління персоналом підприємства в умовах сучасного розвитку ринку праці: [монографія] / [І. Р. Бузько, О. В. Вартанова, Г. О. Надьон та ін.]. – Луганськ. – Вид-во СНУ ім. В. Даля. – 2009. – 304 с.
10. Сусанна О. М. Ваш психологический портрет / О. М. Сусанна. – Минск : Пламя, 1997. Стаття надійшла до редакції 25.05.2012 р.

УДК [37.091.2: 030] – 057.87

В. В. Кирикилиця,
аспірант,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки

КРИТЕРІАЛЬНО-РІВНЕВА ХАРАКТЕРИСТИКА АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ РОБОТИ ЗІ СЛОВНИКАМИ

Кирикилиця В. В. Критеріально-рівнева характеристика активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі роботи зі словниками.

Статтю присвячено теоретичному обґрунтуванню критеріїв та показників активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками, а також аналізу рівнів їх сформованості.

Ключові слова: критерії, показники, рівні, активізація, навчально-пізнавальна діяльність, робота зі словниками.

Кирикилиця В. В. Критериально-уровневая характеристика активизации учебно-познавательной деятельности студентов в процессе работы со словарями.

Статья посвящена теоретическому обоснованию критериев и показателей активизации учебно-познавательной деятельности студентов в процессе работы со словарями, а также анализу уровней их сформированности.

Ключевые слова: критерии, показатели, уровни, активизация, учебно-познавательная деятельность, работа со словарями.

Kirikilitsa V. Criterial feature-level activation of the educational-cognitive activity of students in the process of working with dictionaries.

The article is devoted to theoretical grounding of criteria and indices of students' knowledge and cognitive activities activation during dictionary activity, also levels of their formation are analyzed.

Key words: criteria, indices, levels, activation, knowledge and cognitive activities, dictionary activity.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі роботи зі словниками, як будь-яке складне педагогічне явище, краще усвідомлюється під час розгляду як цілісного феномена, так і його складників. Тому доцільною є характеристика означеного поняття у співвідношенні цілого та його частин.

Розробка критеріально-рівневого апарату перевірки ефективності технологій навчання іноземних мов студентів із використанням словників набуває особливої актуальності, адже комплекс критеріїв, показників та рівнів їх сформованості у своїй єдності відбивають взаємозв'язок і взаємозумовленість організації роботи зі словниками з результатами навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі навчання іноземних мов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній педагогічній літературі проблема створення комплексу критеріїв та показників навчально-пізнавальної діяльності розглядалася такими науковцями, як Ю. Бабанський, І. Ільницька, А. Каніщенко, В. Лозова, О. Матюшкін, Р. Нізамов, В. Паламарчук, Г. Щукіна. Структурно-компонентному аналізу сформованості навчально-пізнавальної діяльності студентів з виокремленням рівневих ознак присвячено дослідження С. Беляєва, Г. Костишиної, С. Кривець, В. Мичковської, О. Олексюк, Т. Сердюк, Н. Чувасової. Однак слід зауважити, що питання виокремлення критеріїв активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками, яким належить одна із провідних ролей у процесі студіювання іноземних мов, ще не розглядалися.

Метою статті є визначення критеріїв, показників та рівнів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі роботи зі словниками як засобом ефективної перевірки результатів навчання іноземних мов. Завдання статті полягає в детальній характеристиці кожного критерію та рівнів його сформованості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для кількісної оцінки складних педагогічних характеристик студентів доцільно використати відповідні критерії й показники активізації навчально-пізнавальної діяльності, за допомогою яких здійснюється вибір ознак, які ми досліджуємо, і їхній вимір, що дозволяє визначити педагогічну величину в кількісних показниках.

Значення самого поняття «критерій» стосовно педагогічних досліджень визначається як міра оцінки, показник, на основі якого визначається рівень оволодіння знаннями, вміннями та навичками [6, с.178]. Кожен критерій є сукупністю основних показників, що розкривають норму, вищий рівень розвитку відповідної якості. Показник визначається як доказ, ознака, свідчення чогось або дані про результати роботи, діяльності [5, с. 566]. Отже, будучи складником критерію, показник є виявом його суттєвих ознак, за якими можна зробити висновок про рівень сформованості критерію.

Проблема визначення критеріїв є дуже важливою для науково обґрунтованого підходу до такого складного явища, як активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками. У нашому дослідженні ми дотримувалися концепції В. Лозової,

яка вважає, що оскільки в діяльності перетворюється не тільки об'єкт, на який вона спрямована, а й суб'єкт діяльності, то для визначення критеріїв активності необхідно врахувати: види діяльності (пізнавальна, трудова, суспільна); вольові зусилля особистості в досягненні мети; характер діяльності суб'єкта, тобто чому він віддає перевагу – ініціативі, самостійності, творчості чи відтворенню, копіюванню; стійкості, всебічності, тривалості, динаміці вияву активності [3, с. 35].

У процесі розроблення критеріально-рівневого апарату активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів з використанням словникових технологій ми проаналізували критерії та показники ефективності навчально-пізнавальної діяльності учнів загальноосвітніх шкіл, запропоновані Ю. Бабанським [1], І. Ільницькою [2], В. Лозовою [3], В. Паламарчук [4], Г. Щукіною [7], та виокремили ті критерії та показники, що є релевантними для нашого дослідження й які, правомірно, за умови певної модифікації, застосовувати і для виміру ефективності навчання студентів ВНЗ.

Ефективність навчально-пізнавальної діяльності студентів визначають за внутрішніми й зовнішніми критеріями. Внутрішні критерії враховують успішність навчання й академічну успішність, а також якість знань і рівень сформованості навичок і вмінь, рівень розвитку студента. Зовнішніми критеріями ефективності процесу навчання вважають: ступінь адаптації випускника до соціального життя і професійної діяльності; темпи зростання процесу самоосвіти як пролонгований ефект навчання; рівень освіченості чи професійної майстерності; готовність підвищувати рівень освіти [8].

Урахування думок згаданих вище авторів, особистий практичний досвід роботи дисертанта та викладачів кафедри іноземних мов із упровадження словникових технологій у навчальний процес дозволили визначити основні критерії та показники активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками. Після врахування всіх міркувань та рекомендацій критерії було поділено на внутрішні і зовнішні та зведено у 7 груп, для кожної з яких визначено показники їх вияву (див.табл. 1).

На основі виокремлених критеріїв і показників активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі роботи зі словниками нами було визначено рівні їх сформованості. Поняття «рівень» відбиває діалектичний процес розвитку певної характеристики. Спираючись на наукові положення й враховуючи особистий досвід роботи, нами виокремлено такі узагальнені рівні в кожному критерії: високий, середній, низький.

Для визначення динаміки *розвитку мотивів використання словників у процесі навчання іноземних мов* ми виокремили такі рівні:

– *високий рівень*: студент усвідомлює роль словників у навчанні іноземних мов для поглиблення і підвищення якості знань, розширення світогляду, розвитку пам'яті, розумових і творчих здібностей; вважає за необхідне вивчення іноземної мови незалежно від майбутньої спеціальності; розуміє важливість використання словників для оволодіння майбутньою професією;

Критерії та показники активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі роботи зі словниками

	Критерії	Показники
	Внутрішні	
1.	Мотиви використання словників у процесі навчання іноземних мов	Переконання в необхідності знання іноземної мови, прагнення стати освіченим спеціалістом, бажання розширювати світогляд, потреба в розвитку розумових і творчих здібностей, прагнення до реалізації власних можливостей
2.	Оперування вміннями та навичками роботи зі словником	Знання словника, послідовність виконання словникових операцій, інтенсивність пошуку й відбору інформації, розвиток вміння пояснювати значення слів, затрати часу на засвоєння лексичного матеріалу
3.	Якість виконаної зі словником роботи	Обсяг, глибина, системність, усвідомленість, повнота, правильність, дієвість, точність, збереження знань у пам'яті
4.	Пізнавальна активність у процесі роботи зі словником	Інтерес до вивчення іноземної мови, ініціативність, допитливість, енергійність, наполегливість, цілеспрямованість, самостійність, прагнення зрозуміти навчальний матеріал
5.	Самостійність у процесі роботи зі словником	Вияв самодіяльності, дисциплінованість, творчий підхід, систематичність, незалежність і впевненість у навчанні, відсутність постійного контролю
	Зовнішні	
6.	Готовність до самоосвіти	Потреба в саморозвитку, наполегливість, позитивне ставлення до процесу пізнання, озброєння методами пошуку знань
7.	Готовність до професійної діяльності	Відповідальність за професійний розвиток, розуміння і розширення професійної лексики, застосування галузевих словників, орієнтація на інтереси професійної діяльності

– *середній рівень*: студент визнає вагомe місце і роль словників у навчанні іноземних мов, проте має сумніви щодо доцільності їх використання для поглиблення і підвищення якості знань у процесі оволодіння майбутньою спеціальністю;

– *низький рівень*: студент вважає іноземну мову другорядним предметом для студентів немовних спеціальностей, байдуже ставиться до використання словників у процесі вивчення іноземної мови для поглиблення і підвищення якості знань, розвитку пам'яті, розумових і творчих здібностей.

Рівні оперування вміннями та навичками роботи зі словником:

– *високий рівень*: студент добре знає структуру словника, вміє швидко знаходити в ньому потрібну інформацію без додаткових зусиль, затрат часу і допомоги викладача, вміє вибрати потрібне значення слова для точного перекладу, вміє пояснити значення слова засобами іноземної мови, легко засвоює потрібний лексичний матеріал за допомогою словника;

– *середній рівень*: студент непогано орієнтується в структурі словника, проте часто знаходить у ньому потрібну інформацію, витрачаючи багато часу і з допомогою викладача, не завжди вміє вибрати потрібне значення слова для точного перекладу, не завжди вміє пояснити значення слова засобами іноземної мови, засвоює потрібний лексичний матеріал за допомогою словника, докладаючи певних зусиль;

– *низький рівень*: студент погано обізнаний зі структурою словника, під час пошуку потрібної інформації часто звертається за допомогою до викладача, з певними труднощами вибирає потрібне значення слова для точного перекладу, не вміє пояснити значення слова засобами іноземної мови, на засвоєння потрібного лексичного матеріалу витрачає багато часу.

Рівні якості виконаної роботи зі словником:

– *високий рівень*: студент свідомо прагне до систематичного застосування словника для якісного виконання навчальних завдань, вільно володіє словником і використовує його для глибокого й усвідомленого вивчення навчального матеріалу, що забезпечує повноту, правильність, точність, дієвість й об'ємність знань, а також зберігає здобуті знання у пам'яті;

– *середній рівень*: студент не завжди якісно виконує навчальні завдання за допомогою словника, загалом володіє словником, але використовує його обмежено для вивченні навчального матеріалу;

– *низький рівень*: студент байдуже ставиться до проблеми якісного виконання завдань за допомогою словника, частково володіє навчальним матеріалом, уникає роботи зі словником, позбавляючи себе можливості здобути глибокі й повні знання з іноземної мови.

Ступінь пізнавальної активності студентів у процесі роботи зі словником оцінювався за такими рівнями:

– *високий рівень*: студенту притаманна потреба і глибокий пізнавальний інтерес до вивчення початкового матеріалу з іноземної мови, реалізуючи які, студент у процесі роботи зі словником систематично виходить за межі навчальних програм, його захоплює сам процес пізнання. Студент працює без стимулюючого впливу з боку викладача, виявляє ініціативність, допитливість у пошуках нових підходів до розв'язання навчальних завдань, наполегливо досягає реалізації мети пізнавальної діяльності;

– *середній рівень*: пізнавальна активність у процесі роботи зі словником характеризується нерівномірністю й залежить від зовнішнього стимулювання викладачем. Студент наполегливо береться за виконання навчальних завдань із використанням словника, але з часом пізнавальний інтерес до вивчення початкового матеріалу знижується. Студент не цікавиться виконанням додаткових завдань, більше турбується про оцінку успішності, ніж про отримання глибоких знань з іноземної мови, культури, історії, традицій носіїв мови; рідко вдається до контролю та оцінки результатів власної пізнавальної діяльності;

– *низький рівень* сформованості пізнавальної активності визначено в тих студентів, які не вміють мобілізувати свої пізнавальні зусилля, навіть при належному зовнішньому стимулюванні викладачем, виявляють слабко усвідомлену потребу і досить рідкий інтерес до виконання навчальних завдань з використанням словника; їх навчальна діяльність характеризується неспроможністю доводити розпочату роботу зі словником до логічного завершення, оскільки відсутня зацікавленість у здійсненні успішної навчально-пізнавальної діяльності.

Рівні самостійності студентів у процесі роботи зі словником:

– *високий рівень:* студент охоче самостійно розпочинає розв'язання навчальних завдань з використанням словника як під час аудиторних занять, так і в позааудиторний час, успішно контролює процес їх виконання, не потребує постійного контролю з боку викладача; має сформовані вміння самостійного планування та здійснення пізнавальної діяльності у процесі роботи зі словником; уміє самостійно застосовувати отримані знання та сформовані вміння під час розв'язання нових пізнавальних завдань. Труднощі, що виникають у ході роботи зі словником, вирішує самостійно;

– *середній рівень:* студент береться за виконання навчальних завдань з використанням словника, але часто після нагадування викладача, потребуючи періодичного контролю з його боку; до контролю та оцінки результатів власної пізнавальної діяльності вдається дуже рідко. Самостійне здобування знань у процесі роботи зі словником не має систематичного характеру; студент не завжди вміє самостійно застосовувати отримані знання для розв'язання нових пізнавальних завдань. Труднощі, що виникають під час роботи зі словником, намагається розв'язати самостійно;

– *низький рівень:* студент виконує навчальні завдання з використанням словника як під час аудиторних занять, так і в позааудиторний час, але за допомогою викладача та інших студентів; студент неспроможний здійснювати самоконтроль та оцінювати результати власної пізнавальної діяльності. Самостійне здобування знань у процесі роботи зі словником має епізодичний характер, студент виявляє негативне ставлення до такого виду роботи; під час виникнення труднощів звертається за допомогою до викладачів.

Ступінь готовності до самоосвіти характеризується такими рівнями:

– *високий рівень:* студент усвідомлює необхідність саморозвитку засобами словникових технологій; наполегливо працює над самовдосконаленням, активно залучаючи для цього словники різних типів, і пропагує цей процес іншим; власним прикладом надихає оточуючих на вироблення позитивного ставлення до використання словників;

– *середній рівень:* студент розуміє необхідність самовдосконалення засобами словникових технологій, але самостійно займатися цим питанням не бажає; роботу щодо самовдосконалення проводить епізодично; декларує складність іноземної мови для опанування; зауважує, що робота зі словником вимагає вагомих зусиль для вивчення іноземної мови;

– *низький рівень:* студент не усвідомлює необхідності саморозвитку засобами словникових технологій; виявляє незацікавленість у використанні словників різних типів у процесі навчання іноземної мови; користується словником лише за наявності вагомих зовнішніх стимулів; пізнавальну діяльність із залученням словників різних типів задля самовдосконалення здійснює дуже рідко.

Рівні готовності до професійної діяльності:

– *високий рівень:* студент відчуває глибоку відповідальність за свою професійну підготовку і займається пізнавальною діяльністю як заради

саморозвитку, так і залкz професійного самовдосконалення; усвідомлює, що залучення словникових технологій до процесу навчання іноземної мови сприяє кращому розумінню професійної лексики; уміє знаходити професійно значущу інформацію в галузевих словниках; уміє використовувати знайдену у словниках інформацію для подальшого професійного зростання;

– *середній рівень*: студент несистематично здійснює пізнавальну діяльність задля саморозвитку і професійного самовдосконалення; часто не усвідомлює, що залучення словникових технологій у процес навчання іноземної мови сприяє кращому розумінню професійної лексики; з певними труднощами знаходить професійно значущу інформацію в галузевих словниках; не завжди вміє використовувати знайдену в словниках інформацію для подальшого професійного зростання;

– *низький рівень*: студент не відчуває глибокої відповідальності за свою професійну підготовку й рідко здійснює пізнавальну діяльність задля саморозвитку і професійного самовдосконалення; слабо усвідомлює, що залучення словників до процесу навчання іноземних мов сприяє кращому розумінню професійної лексики; уміє знаходити професійно значущу інформацію в галузевих словниках тільки при спонуканні з боку викладача.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, запропоновані критерії, показники й рівні оцінювання активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі роботи зі словниками охоплюють різні аспекти залучення студентів немовних спеціальностей як безпосередньо до процесу навчання іноземних мов, так і до процесу професійної підготовки загалом.

Подальший напрямок нашого дослідження полягає у використанні комплексу зазначених вище критеріїв та показників перевірки ефективності навчально-пізнавальної діяльності студентів немовних спеціальностей у процесі роботи зі словниками, а також рівнів їх сформованості для аналізу отриманих у ході формувального експерименту результатів.

Література

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса / Ю. К. Бабанский. – М. : Просвещение, 1982. – 192 с.
2. Ильницкая И. А. Проблемные ситуации и пути их создания на уроке / И. А. Ильницкая. – М. : Знание, 1985. – 80 с.
3. Лозова В. І. Пізнавальна активність школярів: [спецкурс з дидактики] / В. І. Лозова. – Харків, 1990. – 87 с.
4. Паламарчук В. Ф. Як виростити інтелектуала: [посіб. для вчителів] / В. Ф. Паламарчук. – Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2000. – 152 с.
5. Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів / за заг. ред. проф. В. В. Дубічинського. – Х. : ВД «Школа», 2009. – 832 с.
6. Чайка В. М. Основи дидактики: [навч. посіб.] / В. М. Чайка. – К. : Академвидав, 2011. – 240 с.
7. Щукина Г. И. Активизация познавательной деятельности учащихся в учебном процессе / Г. И. Щукина. – М. : Просвещение, 1979. – 160 с.
8. <http://pidruchniki.com.ua/12980108/pedagogika/didaktika> 26.10. 2010.
Стаття надійшла до редакції 17.05.2012 р.